

05

รูปแบบและแรงบันดาลใจทางศิลปกรรมของศาลเจ้าแม่
ทับทิม ตำบลช้างคลาน อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัด
เชียงใหม่*

Art Styles and Concepts of Shui Wei Sheng
Niang Shrine, Chang Khlan Sub-district,
Mueang Chiang Mai District, Chiang Mai
Province, Thailand

Received: September 19, 2021 | Revised: October 22, 2021 | Accepted: November 1, 2021

เมธิพงศ์ รุจิระศิริกุล **

Medhipong Rujirasirikul

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง “ศาลเจ้าจีนในเมืองเชียงใหม่: รูปแบบและแนวคิดของ
งานศิลปกรรมทางความเชื่อของชาวจีนโพ้นทะเลในช่วง พุทธศตวรรษที่ 25-ต้นพุทธศตวรรษที่ 26”.

** นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
อีเมล: medhipong133@gmail.com

Master's Student of Program in Art History, Graduate School, Silpakorn
University. email: medhipong133@gmail.com

บทคัดย่อ

ศาลเจ้าแม่ทับทิม ตำบลช้างคลาน เป็นศาลเจ้าจีนที่เก่าแก่และมีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ ภายใต้การอุปถัมภ์ของสมาคมไต้หวันเชียงใหม่ ซึ่งเป็นสมาคมของชาวไทยเชื้อสายจีนไต้หวันในจังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบงานสถาปัตยกรรมในศาลเจ้า รวมถึงคติแนวคิด และแรงบันดาลใจในการสร้างศาลเจ้าของชาวไทยเชื้อสายจีนไต้หวันในเมืองเชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่า ชาวจีนไต้หวันมีการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมในรูปแบบของตนเองที่เรียกว่า สถาปัตยกรรมกว้างผู้บนเกาะไต้หวัน ซึ่งมีเอกลักษณ์แตกต่างจากงานศิลปกรรมของชาวจีนกลุ่มอื่นในบริเวณใกล้เคียง อาทิ ชาวจีนกวางตุ้ง ฮากกา และแต้จิ๋ว ลักษณะรูปแบบสถาปัตยกรรมของชาวจีนไต้หวันบางส่วนได้ถูกถ่ายทอดมาสู่ศาลเจ้าแม่ทับทิมที่เชียงใหม่แห่งนี้ด้วย อย่างไรก็ตาม ยังมีการผสมผสานการก่อสร้างด้วยเทคนิคสมัยใหม่ และการตกแต่งที่มีอิทธิพลของชาวจีนกลุ่มอื่นด้วย ศาลเจ้าแห่งนี้จึงแสดงออกถึงงานศิลปกรรมของชาวจีนไต้หวัน พร้อมกับการผสมผสานทางด้านเทคนิคและรูปแบบงานศิลปกรรมของชาวจีนกลุ่มอื่น รวมถึงความคลี่คลายทางด้านรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะงานสถาปัตยกรรมศาลเจ้าจีนแห่งอื่นในเมืองเชียงใหม่ที่สร้างขึ้นในห้วงเวลาเดียวกัน

คำสำคัญ: ศาลเจ้าจีน, เจ้าแม่ทับทิม, ชาวจีนไต้หวัน, เชียงใหม่

A b s t r a c t

The Shui Wei Sheng Niang Shrine, in the Chang Khlan Sub-district of Chiang Mai, is a historic and famous Chinese-beliefs shrine under the patronage of Hainam Association Chiang Mai, an association of the Thai-Hainanese people - the Thai descendants of a Han Chinese group originally from Hainan Island in China and who ultimately resided in Chiang Mai Province. This research examines the art styles of the shrine as well as the concepts and influences in the architectural construction of Thai-Hainanese people in Mueang Chiang Mai. The research found that the Hainanese have different architectural styles from other Chinese groups in Southern China such as the Cantonese, the Hakka, and the Teochew, a style referred to as the Guangfu Architecture School in Hainan. Some characteristics of this unique architectural style in the ancestral land of the Thai-Hainanese have been transplanted to this Shui Wei Sheng Niang Shrine in Mueang Chiang Mai. However, the shrine also shows contemporary construction techniques, an influence taken from the art styles of other Overseas Chinese groups in Thailand, as well as the declination of their own traditional art styles, and resembling the architectural styles of the other Chinese shrines in Mueang Chiang Mai that were constructed in the same decade.

Keywords: Chinese Shrine, Shui Wei Sheng Niang, Hainanese, Chiang Mai

บทนำ

เชียงใหม่ เป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรม นอกจากศิลปะล้านนาและศิลปะแบบไทยประเพณี ซึ่งเป็นศิลปะแบบหลักที่พบได้ทั่วไปแล้ว ยังมีศิลปะของอีกหลายกลุ่มชาติพันธุ์ หนึ่งในนั้นคืองานศิลปะแบบจีนที่มากับชาวจีนโพ้นทะเล ชาวจีนเหล่านี้เริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงใหม่ราวต้นพุทธศตวรรษที่ 25 ส่วนมากมาจากทางตอนใต้ของจีน โดยขึ้นฝั่งที่เมืองท่าทางภาคกลาง หรือตอนใต้ของไทยก่อนโยกย้ายไปยังภาคเหนือตามความเจริญของเส้นทางรถไฟ และเส้นทางการค้า (สกินเนอร์ 2529: 85; สรัสวดี อ๋องสกุล 2552: 516) จวบจนปัจจุบันได้กลายเป็นชาวเชียงใหม่เชื้อสายจีนผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองเชียงใหม่ อย่างไรก็ดี แม้ศิลปะแบบจีนจะเป็นที่รู้จักของชาวไทยพอควร แต่ภาพจำและการรับรู้ศิลปะจีนของชาวไทยมักเป็นรูปแบบที่มีแรงบันดาลใจจากศิลปะจีนภาคเหนือในแถบกรุงปักกิ่งซึ่งเป็นเมืองหลวงของจีน ทั้งที่ศิลปะของจีนมิได้มีอยู่แบบเดียว ชาวจีนโพ้นทะเลในเมืองเชียงใหม่ส่วนมากมีบรรพบุรุษที่อพยพมาจากมณฑลทางตอนใต้ของจีน อาทิ กลุ่มชาวจีนแต้จิ๋ว ฮากกา กวางตุ้ง และไหหลำ¹ ชาวจีนแต่ละกลุ่มต่างมีอัตลักษณ์

¹ ในงานวิจัยชิ้นนี้ จะใช้คำศัพท์ภาษาจีนตามเสียงที่นิยมใช้ในภาษาไทยเป็นหลัก หากเป็นคำศัพท์ภาษาจีนที่ไม่ปรากฏใช้ในภาษาไทย จะถอดเสียงตามภาษาแมนดาริน อ้างอิงจาก สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีนและภาษาฮินดี, เข้าถึงเมื่อ 18 มีนาคม 2564, เข้าถึงได้

รูปแบบงานศิลปกรรมของตนเอง (อชิรัชญ์ ไซยพจน์พานิช 2561: 5) ซึ่งรูปแบบงานศิลปกรรมของชาวจีนในเมืองเชียงใหม่เหล่านี้ยังไม่ได้ได้รับการศึกษามากนัก และยังไม่มีการเผยแพร่ความรู้ความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ศิลปะของศาสนสถานเหล่านี้สู่ชุมชนท้องถิ่นเท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษารูปแบบและแรงบันดาลใจในการสร้างศาลเจ้าของชาวไทยเชื้อสายจีนไหหลำในเมืองเชียงใหม่ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม ตำบลช้างคลาน โดยเฉพาะการสืบทอดรูปแบบงานศิลปกรรมจากถิ่นบรรพบุรุษ และการผสมผสานด้านรูปแบบงานศิลปกรรม ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจรูปแบบ แนวคิด แรงบันดาลใจ และเทคนิคที่ใช้สร้างศาลเจ้าจีนในเมืองเชียงใหม่ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 ทั้งยังเป็นการสร้างชุดข้อมูลด้านความหลากหลายทางงานศิลปกรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและการศึกษาในท้องถิ่นต่อไป

วิเคราะห์รูปแบบงานสถาปัตยกรรมศาลเจ้าแม่ทับทิม

ชาวจีนไหหลำได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงใหม่พร้อมๆ กับชาวจีนกลุ่มอื่นในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 โดยในระยะแรกยังไม่มีการตั้งศาลเจ้าเฉพาะกลุ่มของตนขึ้น คงประกอบพิธีเช่นไหว้ที่บ้านตนเอง และมี

จาก <https://www.orst.go.th/pdfs/web/viewer.html?file=/FILE ROOM/CABROYINWEB/DRAWER004/GENERAL/DATA0000/00000761.PDF/>

การรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกลุ่มชาวจีนไหหลำด้วยกัน ชาวจีนไหหลำเหล่านี้บางสมรสกับชาวไทย หรือชาวจีนด้วยกัน มีลูกหลานเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนไหหลำรุ่นต่อๆ มา (สงวน ภูเจริญไพศาล 2564; ประธานคณะกรรมการบริหารศาลเจ้าแม่ทับทิมจังหวัดเชียงใหม่ 2564) กระทั่ง พ.ศ. 2509 คุณเจียบคี่ แซ่เตียว และกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนไหหลำประมาณ 30 คน ได้ร่วมกันซื้อที่ดินและก่อสร้างศาลเจ้าของกลุ่มตนเองขึ้น (ป๋ายประวัติศาลเจ้าแม่ทับทิม จ.เชียงใหม่ 2563) นั่นคือ ศาลเจ้าแม่ทับทิม ตั้งอยู่บนถนนประชาสัมพันธ์ ตำบลช้างคลาน ถือเป็นหนึ่งในศาลเจ้าจีนกลุ่มที่สร้างขึ้นช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 ซึ่งเป็นยุคสมัยที่มีการศาลเจ้าจีนขึ้นหลายแห่งในเมืองเชียงใหม่ มีการประดิษฐานเจ้าแม่ทับทิม สุยเหว่ยเซ่งเหนียง เป็นองค์ประธานของศาลเจ้า และมีเทพเจ้าร้อยแปดพี่น้องเป็นเทพเจ้าบริวารในห้องด้านซ้าย ซึ่งทั้งสององค์เป็นเทพเจ้าพื้นถิ่นของเกาะไหหลำ ถือเป็นอัตลักษณ์ทางด้านความเชื่อเฉพาะในหมู่ชาวจีนไหหลำ² (หวัง ยี ชุน 2557: 443-444; สงวน ภูเจริญไพศาล 2564)

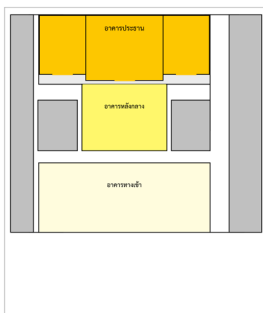
ภาพรวมของลักษณะรูปแบบสถาปัตยกรรมศาลเจ้าแห่งนี้ มีความสอดคล้องกับศาลเจ้าจีนแห่งอื่นในเมืองเชียงใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นในห้วงเวลาไล่เลี่ยกัน เช่น ศาลเจ้ามูลนิธิวิปัสสนาราม ศาลเจ้าสมาคมพุทธภวานาบุญสถาน ศาลเจ้ามูลนิธิวงอิมธรรมทาน และศาลเจ้ามูลนิธิวงตั่ง เป็นต้น กล่าวคือ เป็นอาคารที่ใช้เทคนิคและโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กแบบอาคารสมัยใหม่ ซึ่งได้นิยมแพร่หลายมาใช้อาคารของประชาชนทั่วไปในสมัยรัชกาลที่ 8 ถึง ต้นรัชกาล 9 (ประทีป มาลากุล 2530: 243-244) หากแต่ก็พบการผสมผสานกับศิลปะจีนในถิ่นบรรพบุรุษของผู้อุปถัมภ์ ซึ่งในกรณีนี้คือ ศิลปะพื้นถิ่นของเกาะไหหลำที่เรียกว่าสถาปัตยกรรมกวางฝู

² เกี่ยวกับประติมากรรมและความเชื่อที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมเชียงใหม่ ดูเพิ่มใน เมธิพงศ์ รุจิระศิริกุล, “รูปแบบงานประติมากรรม และความเชื่อที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม ตำบลช้างคลาน อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่,” ใน การประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 11 เรื่อง วิจัยและนวัตกรรมเพื่อเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง, (กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2564), H13-H20.

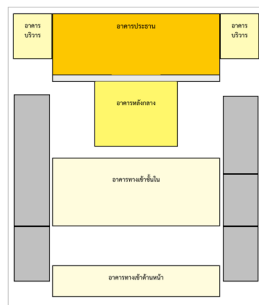
บนเกาะไหหลำ (อชีรัชญ์ ไชยพจน์พานิช 2557: 232) อย่างไรก็ตาม พบว่ามีการผสมผสานรูปแบบงานศิลปกรรมของชาวจีนโพ้นทะเลกลุ่มอื่น มีความคลี่คลายด้านรูปแบบงานศิลปกรรม และเทคนิคเชิงช่างไปสู่อาคารที่มีรูปแบบร่วมสมัยด้วย ดังนี้

รูปแบบงานสถาปัตยกรรมที่มีแรงบันดาลใจจากสถาปัตยกรรมกว้างฝูบนเกาะไหหลำ และศาลเจ้า จินไหหลำในไทย

แผนผังอาคารมีลักษณะอักษรตึง (丁) โดยมีอาคารประธานอยู่ด้านในสุด วางตัวตามแนวยาว มีอาคารที่สั้นกว่าตั้งอยู่ด้านหน้า เชื่อมกับอาคารประธาน ทำให้มีลักษณะเหมือนตัว T (ภาพที่ 1) ส่วนอาคารด้านหน้าที่ไม่ได้เชื่อมกับอาคารประธานและอาคารหลังกลางเป็นอาคารทางเข้า ฝั่งตรงข้ามกับอาคารทางเข้ามีอาคารเอนกประสงค์พร้อมเวที แม้ว่าผังอักษรตึงจะพบได้ในศาลเจ้าของชาวจีนหลายกลุ่ม หากแต่น่าสนใจว่าพบไม่มากนักในประเทศไทย โดยแห่งสำคัญคือ ศาลเจ้าจู้โบ๋เนี้ยว เขตดุสิต (ภาพที่ 2) ซึ่งเป็นศาลเจ้าจินไหหลำที่เก่าที่สุดในไทย (ถ้วน ลี เสง 2543: 256) และประวัติการสร้างศาลเจ้าแม่ทับทิมที่เชียงใหม่ ก็กล่าวถึงการนำผังขี้เถ้าจากศาลเจ้าจู้โบ๋เนี้ยว เขตดุสิต มาใช้ในตอนสร้างศาลเจ้าเพื่อความเป็นมงคลด้วย ศาลเจ้าจู้โบ๋เนี้ยว เขตดุสิต จึงน่าจะมีความสำคัญทางจิตใจต่อชาวจีนไหหลำในประเทศไทย ยังผลให้เป็นแบบอย่างทางรูปแบบงานศิลปกรรมที่สำคัญ โดยมีศาลเจ้าจินไหหลำอื่นที่ใช้แผนผังลักษณะนี้อยู่บ้าง เช่น ศาลเจ้าไห้ว เขตสัมพันธวงศ์ เป็นต้น

ภาพที่ 1 แผนผังศาลเจ้าแม่ทับทิม จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 2 แผนผังศาลเจ้าจู้โบ๋เนี้ยว เขตดุสิต กรุงเทพฯ

ภาพที่ 3 การก่อผนังกันด้านกว้างและด้านยาว
อาคารประธาน ศาลเจ้าแม่ทับทิม จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 4 การก่อผนังปิดด้านหน้าอาคารประธาน
และเจาะหน้าต่างทรงสี่เหลี่ยม ศาลเจ้าไห้ว เขต
สัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ

ส่วนอาคารประธานถูกแบ่งเป็น 3 ห้อง มีการก่อปิดทั้งด้านกว้างและด้านยาว (ภาพที่ 3) เมื่อทำการสักการะจะต้องเดินเข้าไปไหว้เทพเจ้าที่ละห้อง ไม่สามารถเดินเชื่อมถึงกันได้ การก่อผนังปิดด้านหน้าอาคารประธานแทนการเปิดโล่งสู่อาคารทางเข้าเช่นนี้ เป็นเอกลักษณ์ของศาลเจ้าสถาปัตยกรรมกว้างผู้บนเกาะไหหลำ ไม่ปรากฏในศาลเจ้าของชาวจีนกลุ่มอื่น แต่พบในศาลเจ้าจีนไหหลำทั้งบนเกาะไหหลำและบางแห่งในไทยด้วย (อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช 2561: 182) เช่น ศาลเจ้าจู้โยเนี้ยว เขตดุสิต ศาลเจ้าไห้ว เขตสัมพันธวงศ์ (ภาพที่ 4) และศาลเจ้าแม่ทับทิม จังหวัดลำปาง เป็นต้น หากแต่ศาลเจ้าแม่ทับทิมที่เชียงใหม่ไม่มีการเจาะหน้าต่างทรงสี่เหลี่ยมประดับซุ้มทรงเหล็กที่ผนังด้านหน้าอาคารประธาน ซึ่งน่าจะมีสาเหตุจากพื้นที่ผนังที่น้อย และถูกปรับเปลี่ยนไปติดป้ายรายนามผู้อุปถัมภ์อันเป็นจุดหนึ่งที่ต่างไปจากรูปแบบศาลเจ้าจีนไหหลำดั้งเดิม ส่วนการก่อผนังกันในแนวขวางภายในอาคารประธานนั้น ไม่ปรากฏในศาลเจ้าของชาวจีนไหหลำและชาวจีนกลุ่มอื่นด้วย จึงสันนิษฐานว่า อาจมีแรงบันดาลใจจากการก่ออาคารบริวารเพื่อตั้งรูปเคารพทางปีกซ้ายและขวาของศาลเจ้าจู้โยเนี้ยว เขตดุสิต ทำให้บริเวณอาคารประธานเสมือนมี 3 ห้อง แต่จากแผนผังควรถือเป็นอาคารบริวารมากกว่า เนื่องจากอาคารทางปีกซ้ายและขวาดังกล่าวไม่อยู่ในแนวแกนสมมาตรกับอาคารทางเข้า มีหลังคาและหน้าบันแยกจากอาคารประธาน ขณะที่ห้องทั้ง 3 ของอาคารประธานศาลเจ้าแม่ทับทิมที่

เชียงใหม่ อยู่ภายใต้หลังคาเดียวกัน และอยู่ในแกนที่สมมาตรกับอาคารทาง
เข้า (เทียบแผนผังในภาพที่ 1 และ 2) การกั้นผนังแนวขวางของศาลเจ้าแม่
ทับทิมที่เชียงใหม่จึงอาจสัมพันธ์กับผังของศาลเจ้าจู้โบ๋เนี้ยว เขตดุสิต อัน
เป็นศาลเจ้าสำคัญเก่าแก่ของกลุ่มชาวจีนไหหลำในไทย แม้ว่าการก่ออาคาร
ทางปีกซ้ายและขวาของอาคารประธานจนทำให้ดูคล้ายกับว่าอาคารมี 3
ห้อง อาจพบที่ศาลเจ้าแห่งอื่นอยู่บ้าง เช่น โรงเบญญูสมาคม เขตสัมพันธวงศ์
ของกลุ่มจีนแต้จิ๋ว แต่แผนผังของศาลเจ้าแม่ทับทิมที่เชียงใหม่น่าจะได้รับ
แรงบันดาลใจจากผังของศาลเจ้าของกลุ่มจีนไหหลำด้วยกันมากกว่า หาก
แต่ด้วยเหตุผลบางประการ เช่น ช่างหรือผู้ออกแบบอาจไม่ทราบถึงรูปแบบ
สถาปัตยกรรมจีนไหหลำแบบดั้งเดิม จึงเป็นการสร้างในลักษณะของการ
เลียนแบบรูปลักษณ์ของศาลเจ้าจีนไหหลำเก่าแก่ในไทย อาคารประธาน
จึงปรากฏทั้งการก่อผนังปิดด้านหน้า อันเป็นอัตลักษณ์ของรูปแบบศาลเจ้า
จีนไหหลำบนเกาะไหหลำ การกั้นผนังแนวขวางที่ไม่ใช่รูปแบบดั้งเดิม และ
การไม่เจาะช่องหน้าต่างที่ผนังด้านหน้าอาคารประธานจากความจำกัดของ
เนื้อที่ผนัง และการปรับเปลี่ยนการใช้งานนั่นเอง

หน้าบันมีลักษณะเป็นทรงสามเหลี่ยม หรือทรงจั่ว มีองศาค่อนข้าง
ป้าน ฐานจั่วกว้าง ที่ปลายยอดจั่วมีการประดับปูนก่อทรงหยักโค้ง (ภาพ
ที่ 5) ซึ่งหน้าบันทรงจั่วที่ค่อนข้างป้านนี้ เป็นหน้าบันแบบที่นิยมในศาลเจ้า
บนเกาะไหหลำ (อชิริชฌ์ ไชยพจน์พานิช 2561: 165) ส่วนปูนก่อทรงหยัก
โค้งที่ปลายยอดจั่วแม้ว่าไม่ใช่รูปแบบที่พบในศาลเจ้าจีนไหหลำดั้งเดิม แต่ก็
มีลักษณะที่ต่างจากหน้าบัน 5 ธาตุแบบจีนแต้จิ๋วที่มีปลายจั่วแคบและสอบ
สูง (ภาพที่ 6) (อชิริชฌ์ ไชยพจน์พานิช 2561: 83) ปูนก่อในส่วนนี้จึงอาจ
เป็นการลดรูปจากหน้าบันทรงหยักโค้งที่ปรากฏมาก่อนศาลเจ้าจีนไหหลำ
(ภาพที่ 7) แต่ถูกสร้างในลักษณะที่ย่นย่อ แสดงการคลี่คลายของรูปแบบ
งานศิลปกรรม อนึ่ง ศาลเจ้าจีนหลายแห่งที่สร้างขึ้นในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่
26 ทั้งของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนไหหลำเอง เช่น ศาลเจ้าแม่ทับทิมบางมด
เขตบางขุนเทียน และของชาวไทยเชื้อสายจีนกลุ่มอื่นในเมืองเชียงใหม่ เช่น

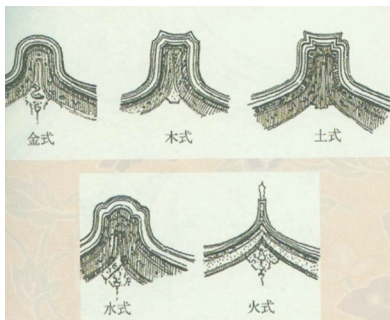
ศาลเจ้ามูลนิธิกว๋องต้งของชาวไทยเชื้อสายจีนกว๋างต้ง และศาลเจ้าสมาคมพุทธภวานาบุญสถานของชาวไทยเชื้อสายจีนแต้จิ๋ว (ภาพที่ 8) ก็มีส่วนยอคนบ้านในลักษณะที่คล้ายไปจากสัดส่วนของรูปแบบดั้งเดิมเช่นกัน สะท้อนลักษณะร่วมกับศาลเจ้าบางแห่งที่สร้างขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ที่กลุ่มช่างหรือผู้ออกแบบได้สร้างบ้านที่คล้ายไปจากรูปแบบงานสถาปัตยกรรมในถิ่นบรรพชนของตน รวมถึงศาลเจ้าจีนรุ่นก่อนหน้าในไทย

ภาพที่ 5 ลักษณะบ้านที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 7 บ้านทรงหยักโค้งแบบไหหลำ ศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว เขตบางรัก กรุงเทพฯ

ภาพที่ 6 บ้าน 5 ธาตุทรงสอบแคบแบบจีนแต้จิ๋ว
(ที่มา: อธิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช, ศาลเจ้าจีนในกรุงเทพฯ (กรุงเทพฯ: มติชน, 2561), 85.)

ภาพที่ 8 การตกแต่งผนังอาคารแบบเรียบง่าย ศาลเจ้าสมาคมพุทธภวานาบุญสถาน จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 9 การตกแต่งผนังอาคารแบบเรียบง่าย ศาลเจ้ามูลนิธิกว๋งต้ง (กว๋งสัว) จ.เชียงใหม่

ผนังด้านนอกของอาคารทุกหลัง ทุกด้าน ยกเว้นผนังด้านหน้าของอาคารทางเข้า มีการทาสีพื้นด้วยสีขาวและสีน้ำหมาก ไม่มีการตกแต่งด้วยจิตรกรรม ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับรูปแบบผนังศาลเจ้าจีนไหหลำแบบดั้งเดิมที่ไม่นิยมการตกแต่งด้วยจิตรกรรมมากนัก อาจมีการตกแต่งบ้างในแถบส่วนบนของผนัง (อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช 2561: 179) ซึ่งศาลเจ้าจีนไหหลำในไทยหลายแห่ง เช่น ศาลเจ้าจุ้ยโบเนี้ยว เขตดุสิต ศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว เขตบางรัก ศาลเจ้าแม่ทับทิมสะแกกรัง จ.อุทัยธานี ศาลเจ้าแม่ทับทิมจ.ลำปาง เป็นต้น ยังคงสืบทอดการตกแต่งที่เรียบง่าย เน้นตกแต่งเฉพาะส่วนบนของผนังไว้ (ดังเช่นในภาพที่ 12 และ 14) อนึ่ง ศาลเจ้าของชาวไทยเชื้อสายจีนกลุ่มอื่นในเมืองเชียงใหม่ที่สร้างช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 ก็นิยมทาผนังเรียบๆ ด้วยสีพื้นเช่นกัน (ภาพที่ 8-9) การทาสีพื้นด้วยสีพื้นอย่างเรียบๆ ไม่มีการตกแต่งด้วยจิตรกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมแห่งนี้ นอกจากเป็นการสืบทอดรูปแบบการตกแต่งศาลเจ้าของชาวจีนไหหลำแล้ว ยังแสดงรูปแบบที่นิยมร่วมกันในหมู่ศาลเจ้าจีนในเมืองเชียงใหม่ที่สร้างในต้นพุทธศตวรรษที่ 26 ด้วย

ความสัมพันธ์บางประการกับสถาปัตยกรรมกว้างฝูบนเกาะไหหลำในด้านรูปแบบศิลปกรรม จึงมิใช่ความสัมพันธ์โดยตรงเสียทีเดียว หากแต่เป็นการสืบทอดมายังศาลเจ้าจีนไหหลำรุ่นเก่าแถบกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นบริเวณที่ชาวจีนไหหลำได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในไทยช่วงแรกๆ ก่อนโยกย้ายไปยังส่วนภูมิภาค เครือข่ายความสัมพันธ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนไหหลำในไทย

จึงมิได้โยงไปถึงเกาะไหหลำเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังมีกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนไหหลำในกรุงเทพฯ อย่างสมาคมไหหลำแห่งประเทศไทย เป็นจุดยึดโยงประสานที่สำคัญ และความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อศาลเจ้าจีนไหหลำรุ่นแรกๆ ในไทยที่ตั้งอยู่ในแถบกรุงเทพฯ ด้วย

รูปแบบงานสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานกับรูปแบบงานของชาวจีนกลุ่มอื่น

ส่วนหน้าต่างของอาคารทางเข้าเจาะเป็นทรงกลม (ภาพที่ 10) ซึ่งในจินตอนใต้ การเจาะหน้าต่างที่ผนังด้านหน้าอาคารทางเข้าปรากฏเฉพาะในสถาปัตยกรรมหมิ่นหนานของชาวจีนฮกเกี้ยน และสถาปัตยกรรมกว้างฝูบนเกาะไหหลำของชาวจีนไหหลำเท่านั้น โดยการเจาะหน้าต่างทรงกลมและทรงอื่นๆ เป็นรูปแบบของกลุ่มจีนฮกเกี้ยน (ภาพที่ 11) ขณะที่กลุ่มจีนไหหลำนิยมเจาะหน้าต่างเป็นทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าประดับซี่กรง (ภาพที่ 12) (อชิรัชย์ไชยพจน์พานิช 2561: 181-182) อย่างไรก็ตาม ศาลเจ้าจีนไหหลำในกรุงเทพฯ ที่สร้างมาก่อนศาลเจ้าแม่ทับทิมที่เชียงใหม่ เช่น ศาลเจ้าจุ้ยโบนี๊ว เขตดุสิต (ภาพที่ 13) และศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว เขตบางรัก ก็ปรากฏการเจาะหน้าต่างอาคารทางเข้าเป็นทรงกลมมาแล้ว อีกทั้งศาลเจ้าจีนแต้จิ๋ว และฮากกาในไทยหลายแห่งที่สร้างก่อนพุทธศตวรรษที่ 26 ก็นิยมเจาะหน้าต่างที่ด้านหน้าอาคารทางเข้าด้วยเช่นกัน ซึ่งสถาปัตยกรรมเฉาซานของชาวจีนแต้จิ๋ว และสถาปัตยกรรมเค่อของชาวฮากกาในจีนนั้น ไม่ปรากฏความนิยมในการเจาะหน้าต่างอาคารทางเข้า การเจาะหน้าต่างทรงกลมของศาลเจ้าแม่ทับทิมที่เชียงใหม่จึงน่าจะเป็นการสืบทอดการรับรูปแบบงานศิลปกรรมของชาวจีนกลุ่มอื่นในหมู่ศาลเจ้าจีนไหหลำในไทยที่เกิดขึ้นก่อนหน้า จนอาจเกิดเป็นภาพจำของทั้งกลุ่มผู้อุปถัมภ์และช่างรุ่นหลังว่า การเจาะหน้าต่างอาคารทางเข้า โดยเฉพาะทรงกลมนั้น เป็นรูปแบบงานดั้งเดิมของตน หรือได้กลายเป็นรูปแบบพินิยามที่ทำการโดยทั่วไปจนปัจจุบัน ซึ่งศาลเจ้าจีนในเมืองเชียงใหม่แห่งอื่น ทั้งของชาวจีนแต้จิ๋ว และกวางตุ้ง ก็มีความนิยมเจาะหน้าต่างเป็นทรงกลมมากที่สุดด้วยเช่นกัน อนึ่ง การที่ศาลเจ้าจีนแต้จิ๋ว และ

อากาศในประเทศไทยหันมาเจาะหน้าต่างที่อาคารทางเข้าด้วยนั้น นอกจากเป็นการหยิบยืมแลกเปลี่ยนรูปแบบงานศิลปกรรมระหว่างกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเล และการตกแต่งเพื่อความสวยงามแล้ว อาจด้วยประเทศไทยมีอากาศร้อนชื้นกว่าที่จีน การเจาะหน้าต่างก็น่าจะช่วยในการระบายถ่ายเทอากาศ และรับแสงได้ดีขึ้นอีกประการหนึ่งด้วย

ภาพที่ 10 หน้าต่างอาคารทางเข้าทรงกลม ศาลเจ้าแม่ทับทิม จ.เชียงใหม่

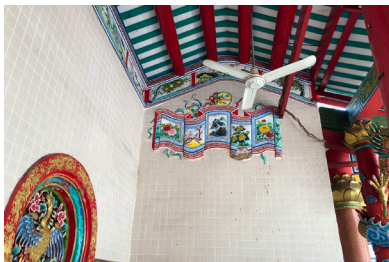
ภาพที่ 11 การใช้หน้าต่างอาคารทางเข้าทรงกลมของศาลเจ้าจีนฮกเกี้ยนที่ศาลเจ้าเกียนอันเก๋ง เขตคลองสาน กรุงเทพฯ

ภาพที่ 12 หน้าต่างอาคารทางเข้าทรงสี่เหลี่ยม ศาลเจ้าในเกาะไหหลำ ประเทศจีน (ที่มา: หอสมุดมณฑลไหหลำ, เข้าถึงเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2564, เข้าถึงได้จาก <http://www.hilib.com/web/default/dfwx/dfwxArticle.jsp?articleId=2800/>)

ภาพที่ 13 หน้าต่างอาคารทางเข้าทรงกลม ศาลเจ้าจ้วยโบนี๊ว เขตดุสิต กรุงเทพฯ

ภาพที่ 14 การตกแต่งเฉพาะผนังส่วนบน อาคารทางเข้า ศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว เขตบางรัก กรุงเทพฯ

ภาพที่ 15 จิตรกรรมเป็นช่องๆ ของอาคารทางเข้าแบบจีนแต้จิ๋ว ศาลเจ้ามูลนิธิวิปัสสนาราม จ.เชียงใหม่

การตกแต่งผนังหน้าอาคารทางเข้าด้วยจิตรกรรมเต็มพื้นที่ เป็นอีกจุดที่แตกต่างจากรูปแบบศาลเจ้าจีนไหหลำดั้งเดิมที่นิยมประดับเฉพาะแถบผนังส่วนบน (ภาพที่ 12–14) แม้ว่าศาลเจ้าจีนแต้จิ๋วจะเป็นกลุ่มที่มีการประดับงานจิตรกรรมเต็มพื้นที่ผนังด้านหน้าอาคารทางเข้า หากแต่ก็จะเป็นช่องขนาดย่อมบรรจุภาพเล่าเรื่อง (อชิรัชัญ ไชยพจน์พานิช 2561: 72, 179) (ภาพที่ 10 เทียบกับ ภาพที่ 15) ในขณะที่จิตรกรรมหน้าอาคารทางเข้าศาลเจ้าแม่ทับทิมที่เชียงใหม่วาดเป็นจิตรกรรมขนาดใหญ่บนผนังแต่ละด้าน การจัดวางจิตรกรรมดังกล่าวจึงเป็นแบบสมัยใหม่ไม่อาจจัดเข้าได้กับการตกแต่งสถาปัตยกรรมรูปแบบดั้งเดิมในบ้านเกิดของชาวจีนกลุ่มภาษาไดโนจินตอนใต้ได้³ ซึ่งการตกแต่งจิตรกรรมในลักษณะคล้ายกันนี้ พบอยู่บ้างในการวาดบูรณะด้านหน้าอาคารทางเข้าของศาลเจ้าจีนบางแห่ง เช่น ศาลเจ้ากวนอู๋เปี้ย ศาลเจ้าสมาคมพุทธภาวานาบุญสถาน จังหวัดเชียงใหม่ และศาลเจ้าราบัว กรุงเทพฯ เป็นต้น

³ กลุ่มผู้อุปถัมภ์มีการบำรุงศาลเจ้าให้อยู่ในสภาพที่ดีอย่างสม่ำเสมอ มีการซ่อมบำรุงล่าสุดเมื่อราว 5 ปีที่ผ่านมา แต่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบและโครงสร้างอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนจิตรกรรมที่ผนังด้านหน้าอาคารทางเข้า ไม่สามารถให้ข้อมูลที่แน่ชัดได้ว่า เป็นของดั้งเดิมแต่แรกสร้าง หรือมีการวาดเพิ่มภายหลัง หรือมีการซ่อมแซมเมื่อใดหรือไม่. (สัมภาษณ์ สวงน ภูเจริญไพศาล, 21 ตุลาคม 2564; สัมภาษณ์ ประธานคณะกรรมการบริหารศาลเจ้าแม่ทับทิมจังหวัดเชียงใหม่, 21 ตุลาคม 2564.) อย่างไรก็ตาม จิตรกรรมดังกล่าวมีลักษณะเป็นรูปแบบสมัยใหม่ ราวช่วงครึ่งแรกพุทธศตวรรษที่ 26 มา นี้ การจัดวางมิใช่แบบแผนการตกแต่งศาลเจ้าแบบดั้งเดิมของชาวจีนไหหลำและชาวจีนกลุ่มอื่นในจินตอนใต้.

การตกแต่งด้วยงานกระเบื้องตัด หรือ เขียนฉือ เป็นเทคนิคการตกแต่งสถาปัตยกรรมของชาวจีนแต่จิ๋วและฮกเกี้ยน (อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช 2561: 213) การประดับงานกระเบื้องตัดในศาลเจ้าจีนไหหลำจึงคงรับมาจากชาวจีน 2 กลุ่มข้างต้น โดยปรากฏความนิยมในศาลเจ้าจีนไหหลำรุ่นเก่าหลายแห่ง เช่นที่ศาลเจ้าจูโบเนี้ยว เขตดุสิต ศาลเจ้าไถฮั่ว เขตสัมพันธวงศ์ และศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว เขตบางรัก เป็นต้น แต่งานเขียนฉือที่สันหลังคาและเสามังกรของอาคารทางเข้าศาลเจ้าแม่ทัตทิมที่เชียงใหม่ นั้น มีปริมาณค่อนข้างน้อย การติดกระเบื้องเบาบาง ราบเรียบไปกับผิวของโกลน (ภาพที่ 16-17) ไม่ปะติดให้ซ้อนกันอย่างมีปริมาตรเมื่อเทียบกับงานกระเบื้องตัดแบบจีนแต่จิ๋วและฮกเกี้ยนที่รังสรรค์ชิ้นงานออกมามีมิติ (ภาพที่ 18) อีกทั้งยังใช้แผ่นกระจกสีในการแปะประดับลงไปแทนที่จะเป็นกระเบื้องตัด รูปแบบและเทคนิคเช่นนี้มีความคล้ายคลึงกับงานตกแต่งสถาปัตยกรรมและประติมากรรมด้วยกระจกสีของชาวล้านนา (ภาพที่ 19) อนึ่ง ศาลเจ้าจีนในเมืองเชียงใหม่โดยรวมมีการตกแต่งด้วยงานเขียนฉือน้อยมาก พบบ้างที่ซุ้มประตูทางเข้า และเก๋งฟ้าดิน ซึ่งสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้มักเป็นการปรับปรุงหรือสร้างถวายภายหลัง ส่วนศาลเจ้าที่ตกแต่งด้วยงานเขียนฉือจำนวนมากที่ตัวอาคาร เช่นที่ศาลเจ้าปู่เถากง (ริมแม่น้ำปิง) ก็เป็นการซ่อมแปลงทั้งหลังเมื่อ พ.ศ. 2539 งานเขียนฉือที่ศาลเจ้าแม่ทัตทิมแห่งนี้จึงต่างจากที่พบในศาลเจ้าของชาวไทยเชื้อสายจีนแต่จิ๋วในเมืองเชียงใหม่ แสดงถึงความคิดคล้ายด้านเทคนิค และมีความเป็นงานช่างแบบพื้นเมืองเจืออยู่ด้วย หากแต่ก็ได้พยายามสร้างสรรค์ออกมาเป็นรูปร่างของมังกรจีนได้อย่างน่าชื่นชม

ภาพที่ 16 งานกระเบื้องตัดที่สันหลังคาอาคาร
ทางเข้าศาลเจ้าแม่ทับทิม จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 17 งานกระเบื้องตัดที่เสาอาคารทางเข้า
ศาลเจ้าแม่ทับทิม จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 18 งานกระเบื้องตัด (เขียนมือ) ของจีน
แต่จ้าว ศาลเจ้าไต้ฮงกง จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 19 กระຈกตัดประดับศาสนสถานใน
ศิลปะล้านนา

การผสมผสานเทคนิคการสร้างแบบอาคารสมัยใหม่

วัสดุส่วนใหญ่ที่ใช้ในการก่อสร้างตัวอาคารเป็นคอนกรีต ส่วนโครงสร้างเสา คีอ แป ใช้วัสดุคอนกรีต และท่อนเหล็กเช่นกัน มีระบบรับน้ำหนักที่เรียบง่าย โดยใช้ช่อคอนกรีตและผนังรองรับเสาต้นสั้นๆ ที่รองรับแปโดยตรง (ภาพที่ 20-21) ลักษณะดังกล่าวใกล้เคียงกับการใช้วัสดุและระบบรับน้ำหนักของศาลเจ้าจีนแห่งอื่นในเมืองเชียงใหม่ที่สร้างขึ้นในช่วงเวลาไล่เลี่ยกัน เช่นที่ศาลเจ้าสมาคมพุทธภวานาบุญสถาน และศาลเจ้ามูลนิธิวิปัสสนาราม เป็นต้น (ภาพที่ 22-23) ในขณะที่ศาลเจ้าจีนแบบดั้งเดิม

นั้น แม้ว่าจะมีการใช้ผนังก่ออิฐถือปูนรับน้ำหนัก แต่ก็ใช้โครงสร้างไม่ร่วมด้วยอย่างมาก โดยใช้เสาและช่อไม้ต่อกันขึ้นไปเป็นชั้นๆ อย่างซับซ้อนเพื่อรองรับโครงสร้างหลังคาเรียกว่าระบบน้ำหนักแบบชาเหลียง⁴ ซึ่งเป็นระบบโครงสร้างรับน้ำหนักที่ใช้ในสถาปัตยกรรมจีนตอนใต้ อันรวมถึงบริเวณเกาะไหหลำ และยังพบในศาลเจ้าจีนในประเทศไทยช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25 ตอนต้นด้วย (อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช 2558: 2492) (ภาพที่ 24) เทคนิคการก่อสร้างที่ใช้กับโครงสร้างของศาลเจ้าแม่ทัตทิมที่เชียงใหม่แห่งนี้จึงเป็นแบบอาคารสมัยใหม่แทบจะทั้งหมด

อย่างไรก็ตาม หากลองพิจารณาจะพบว่า ในโครงสร้างที่ดูเป็นสมัยใหม่นี้ ยังปรากฏอัตลักษณ์ของอาคารศาลเจ้าจีนแบบดั้งเดิมไว้บางประการ เช่น การเปิดให้เห็นโครงสร้างเครื่องหลังคาทั้งหมดโดยไม่มีฝ้าเพดานมาปิดกัน ทำให้มองเห็นโครงสร้างเครื่องหลังคาได้ และการที่แปะกรองรับด้วยเสาต้นสั้นๆ ที่ตั้งอยู่บนช่อ หรือผนังคอนกรีต (ภาพที่ 20-21) รูปแบบดังกล่าวสะท้อนถึงแรงบันดาลใจจากลักษณะเด่นของโครงสร้างรับน้ำหนักแบบชาเหลียง หากแต่สร้างในแบบย่อ คล้ายๆ ใช้วัสดุแบบสมัยใหม่ที่ก่อสร้างได้ง่ายกว่าแบบเครื่องไม้ที่ต้องใช้ฝีมือในการสร้างละเอียดอ่อนมากกว่า อีกประการหนึ่ง อาจด้วยวัสดุสมัยใหม่มีความแข็งแรงกว่าโครงสร้างไม้แบบดั้งเดิม จึงสามารถลดทอนจำนวนเสาและช่อลง ซึ่งศาลเจ้าหลายแห่งทั้งในเมืองเชียงใหม่ และที่อื่นที่สร้างช่วงต้นถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 26 ก็ปรากฏการลดทอนความซับซ้อนของโครงสร้างรับน้ำหนักเมื่อใช้วัสดุคอนกรีตเสริมเหล็กแทนไม้ด้วยเช่นกัน

⁴ เกี่ยวกับโครงสร้างรับน้ำหนักแบบชาเหลียง ซึ่งเป็นรูปแบบระบบรับน้ำหนักที่นิยมในอาคารในถิ่นบรรพบุรุษของชาวจีนในประเทศไทย. ดูเพิ่มใน อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช, “โครงสร้างรับน้ำหนักแบบชาเหลียงในศาลเจ้าและภาพสะท้อนชาวจีนอพยพในกรุงเทพฯ สมัยรัชกาลที่ 1-5,” Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ 8, 2 (2558): 2491-2508.

ภาพที่ 20 โครงสร้างอาคารแบบประยุกต์วัสดุคอนกรีตและเหล็ก ศาลเจ้าแม่ทับทิม จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 21 โครงสร้างอาคารแบบประยุกต์วัสดุคอนกรีตและเหล็ก ศาลเจ้าแม่ทับทิม จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 22 ลักษณะของวัสดุและโครงสร้างอาคารศาลเจ้ามูลนิธิวิปัสสนาราม จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 23 ลักษณะของวัสดุและโครงสร้างอาคารศาลเจ้าสมาคมพุทธภวานาบุญสถาน จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 24 โครงสร้างไม้ ระบบรับน้ำหนักแบบชาเหลียง อาคารทางเข้า วัดมิ่งกรมลาวาส กรุงเทพฯ

บทสรุป

ศาลเจ้าแม่ทับทิม ตำบลช้างคลาน อำเภอเมืองเชียงใหม่ ถูกสร้างขึ้นโดยกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนไหหลำใน พ.ศ. 2509 ลักษณะงานก่อสร้างเป็นอาคารแบบสมัยใหม่ ใช้โครงสร้างคอนกรีตและเหล็กเป็นวัสดุหลักใน

การก่อสร้าง ตกแต่งด้วยงานศิลปะแบบจีน โดยรูปแบบงานศิลปกรรมบางประการ อาทิ แผนผังอาคาร การสร้างผนังปิดด้านหน้าอาคารประธาน การตกแต่งผนังที่เรียบง่าย และลักษณะหน้าบัน แสดงอิทธิพลแรงบันดาลใจจากสถาปัตยกรรมกว่าผู้บนเกาะไหหลำ และจากศาลเจ้าจีนไหหลำรุ่นเก่าในไทย โดยมีลักษณะบางประการที่สัมพันธ์กับศาลเจ้าจีนไหหลำแห่งอื่นในไทย เช่น ศาลเจ้าจุ้ยโบเนี้ยว เขตดุสิต ศาลเจ้าไห้ฮั่ว เขตสัมพันธวงศ์ ศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว เขตบางรัก เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงภาพจำและสืบทอดรูปแบบงานศิลปกรรมจีนไหหลำ หากแต่ก็มีรูปแบบงานศิลปกรรมบางประการ เช่น การตกแต่งจิตรกรรมที่ผนังด้านหน้าอาคารทางเข้าอย่างเต็มพื้นที่ การเจาะหน้าต่างทรงกลม และการตกแต่งสันหลังคาด้วยงานกระเบื้องตัด ซึ่งเป็นการรับเอารูปแบบงานศิลปกรรมจากชาวจีนกลุ่มอื่น อันเป็นการแลกเปลี่ยนรูปแบบงานศิลปกรรมระหว่างกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลด้วยตนเอง และความคลี่คลายไปสู่ลักษณะร่วมของศาลเจ้าช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 ซึ่งคลายความเคร่งครัดในการสืบทอดรูปแบบศิลปกรรมดั้งเดิมลง โดยมีปัจจัยจากการปรับเปลี่ยนวัสดุหลักไปตามยุคสมัย และการเลือนหายของอัตลักษณ์รูปแบบงานศิลปกรรมศาลเจ้าจีนแบบดั้งเดิม สอดคล้องกับรูปแบบของศาลเจ้าจีนแห่งอื่นในเมืองเชียงใหม่ที่สร้างขึ้นในห้วงเวลาใกล้เคียงกัน สะท้อนภาพรวมของศาลเจ้าจีนในเมืองเชียงใหม่ที่คลี่คลายความเคร่งครัดด้านรูปแบบงานศิลปกรรมดั้งเดิมลง สร้างอาคารที่เรียบง่ายแต่มั่นคงแข็งแรงด้วยวัสดุและเทคนิคสมัยใหม่ ขณะเดียวกันก็ได้แสดงออกผ่านสัญลักษณ์และการตกแต่งเพื่อคงกลิ่นอายความเป็นศาสนสถานแบบจีนไว้ด้วย

บรรณานุกรม

- จิตรา ก่อนันทเกียรติ, 2545. **ทำเนียบเจ้าแม่และผู้วิเศษของจีน**. กรุงเทพฯ: จิตรา.
- ถ้วน สี่ เิง, 2543. **ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย**. (แปลโดย บุญยิ่ง ไร่สุขสิริ). กรุงเทพฯ: คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา.
- ประทีป มาลากุล, ม.ล., 2530. **พัฒนาการบ้านของคนไทยในภาคกลาง**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เมธิพงศ์ รุจิระศิริกุล, 2564. “รูปแบบงานประติมากรรม และความเชื่อที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม ตำบลช้างคลาน อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่.” ใน **การประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 11 เรื่อง วิจัยและนวัตกรรมเพื่อเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง (H13-H20)**. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 24-25 มิถุนายน 2564.
- วิลเลียม จอร์จ สกินเนอร์, 2529. **สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์**. (แปลโดย พรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ประวัติศาสตร์เจ้าแม่ทับทิม**, ม.ป.ป. แผ่นป้ายของศาลเจ้าแม่ทับทิม. เชียงใหม่: ศาลเจ้าแม่ทับทิม.
- สรสวดี อ่องสกุล, 2552. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- หวั่ง ยี่ ชุน, 2557. **ประวัติการอพยพของชาวจีนไหหลำ (2 เล่ม)**. (แปลโดย สันติ วยากรณวิจิตร และ ยรรยง กัยวิทย์). กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาและวัฒนธรรมไหหลำแห่งประเทศไทย.
- อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช, 2557. **สถาปัตยกรรมศาลเจ้าจีนในกรุงเทพฯ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25: ภาพสะท้อนตัวตนคนจีนในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____, 2558. “โครงสร้างรับน้ำหนักแบบขาเหลียงในศาลเจ้าและภาพสะท้อนชาวจีนอพยพในกรุงเทพฯ สมัยรัชกาลที่ 1-5.” *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ* 8 (2): 2491-2508.
- _____, 2560. **เทพเจ้าในศาลเจ้าจีนกรุงเทพมหานคร: รูปแบบ คติการสร้าง และความสัมพันธ์กับชุมชนชาวจีน**. นครปฐม: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____, 2561. **ศาลเจ้าจีนในกรุงเทพฯ**. กรุงเทพฯ: มติชน.

สัมภาษณ์

- ประธานคณะกรรมการบริหารศาลเจ้าแม่ทับทิมจังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์โดยผู้เขียน. 21 ตุลาคม 2564.
- สงวน ภูเจริญไพศาล. สัมภาษณ์โดยผู้เขียน. 21 ตุลาคม 2564.